

Nr 48

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående anslag å kapitalbudgeten för budgetåret 1959/60, i vad avser finansdepartementets verksamhetsområde, m. m.

(5:e avd.)

Statens allmänna fastighetsfond

1:o) **Vissa byggnadsarbeten vid tullverkets kust- och gränsbevakning m. m.** Kungl. Maj:t har i propositionen nr 1 (bilaga 28, punkt 1, s. 1—3 av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 3 januari 1959) föreslagit riksdagen att till Vissa byggnadsarbeten vid tullverkets kust- och gränsbevakning m. m. för budgetåret 1959/60 anvisa ett investeringsanslag av 400 000 kronor.

Från och med budgetåret 1945/46 har medel anvisats på kapitalbudgeten till fullföljande av ett av generaltullstyrelsen uppgjort och successivt reviderat byggnadsprogram för bostäder och expeditionslokaler m. m. vid tullverkets kust- och gränsbevakning. För budgetåren 1957/58 och 1958/59 har till ändamålet anvisats 650 000 resp. 500 000 kronor.

Generaltullstyrelsen har i skrivelse den 25 september 1958 för slutförande av resterande del av programmet samt för tillgodoseende av vissa nyttkomna byggnadsbehov hemställt om ett investeringsanslag å 450 000 kronor. Arbetenas omfattning samt de beräknade kostnaderna framgår av en i statsrådsprotokollet s. 2 intagen sammanställning.

Departementschefen har för egen del på anförda skäl förklarat sig inte beredd att tillstyrka hela det av generaltullstyrelsen äskade beloppet utan förordar, att anslaget för budgetåret 1959/60 uppföres med 400 000 (—100 000) kronor. Det förutsättes liksom tidigare få ankomma på Kungl. Maj:t att efter förslag från styrelsen fastställa dispositionsplan för anslaget.

I förevarande sammanhang har utskottet upptagit *riksdagens revisorers uttalande om gränsbevakningen mot Finland* (§ 38 i revisorernas år 1958 avlämnade berättelse).

Efter en redogörelse för organisationen av ifrågavarande gränsbevakning gör revisorerna följande uttalande (del I, s. 372—375 i den tryckta berättelsen).

Vid rikets gränser ombesörjes, såsom framgår av den förut lämnade redogörelsen, under fredstid gränsövervakning dels av vederbörande polismyndigheter, dels i vissa hänseenden av personal från tullverket. Sistnämnda personal har till främsta uppgift att ägna uppmärksamhet åt varuförseln vid gränsen; därutöver skall den fullgöra sådan personkontroll som betingas av bestämmelserna i den s. k. gränsövervakningskungörelsen och den av Kungl. Maj:t den 1 december 1944 fastställda allmänna instruktionen för gränsövervakningspersonal. Den omständigheten att tullverkets personal har att övervaka varuförseln fritager icke polisen från att ägna uppmärksamhet även åt denna verksamhet och att medverka till att förseelser mot härutinnan gällande bestämmelser beivras. Någon motsvarande skyldighet att, utöver vad ovan sagts, bistå polispersonalen föreligger icke för befattningshavarna vid tullverket. Den kontroll som utövas av tulltjänstemännen är en del av den egentliga polisverksamheten; dessa tjänstemän kunna alltså i sin övervakningstjänstgöring betraktas såsom en specialpolis med inriktning så gott som uteslutande på olovlig varuförsel och vissa speciella uppgifter enligt gränsövervakningskungörelsen.

Ansvaret för samordningen av den verksamhet som bedrivs av polis- och tullpersonal inom gränsövervakningen åvilar enligt nyssnämnda kungörelse de polisiära organen, d. v. s. närmast landsfogden och gränsövervakningscheferna (polischeferna).

Den främsta uppgiften för gränsbevakningen när det gäller den olovliga varuförseln är kanske att verka preventivt: att avhålla från smuggling. Denna är vid svensk-finländska gränsen — vilken gräns här närmast är av intresse — sedan länge relativt obetydlig; olovlig införsel av hästar synes vara den enda smuggling som är av någon betydelse. Dessa förhållanden måste självfallet påverka tjänstgöringen för tullpersonalen, vars främsta åliggande just är att förhindra olovlig varuförsel.

Vad polisen angår har arbetsbördan för denna av kända orsaker snabbt ökat. I detta sammanhang bör även uppmärksammas att passunion mellan de nordiska länderna införts fr. o. m. den 1 maj 1958. Detta har inneburit, att passkontrollen vid finländska gränsen så gott som helt upphört. Härigenom har, enligt vad revisorerna inhämtat, ett betydande merarbete lagts på polisen i form av s. k. inre främlingskontroll. Hur denna omläggning av främlingskontrollen kommer att verka i detalj på längre sikt, är ännu för tidigt att uttala sig om. Hittills vunna erfarenheter tala emellertid för att en förstärkning av polisorganisationen kommer att bli erforderlig, såvida icke effektiviteten i kontrollen skall avsevärt nedgå. Någon förstärkning av polisen har icke skett i samband med att passunionen genomfördes. I den tidigare organiserade passkontrollen vid finländska gränsen — vilken kontroll liksom all personkontroll är att anse som en allmänt polisiär uppgift — var en betydande del av tullpersonalen engagerad. Sålunda ombesörjdes den direkta övervakningen vid passkontrollerna av tullmän. Denna tjänst fullgjordes i omedelbar anknytning till tulltjänsten och mot särskilt arvode. Sedan denna inresekontroll upphört, har den sammanlagda för främlingskontroll disponibla arbetsstyrkan betydligt nedgått.

Vid en diskussion av de förhållanden som påverka ifrågavarande gränsbevakning bör ihågkommas, att gränstrafiken i detta område är synnerligen livlig. Gränsen går genom en gammal enhetlig bebyggelse, som ursprungligen liksom i andra älvdalar vuxit fram jämsides på båda sidor om älven. Socknarna omfattade från början områden på båda dessa sidor; älven var i allmänhet mera en föreningslänk än en skiljelinje. Den nuvarande gränsen delar därför på ett onaturligt sätt en gammal bygd. Denna omständighet

sätter fortfarande i mångt och mycket sin prägel på trafiken över gränsen. Någon språkskillnad finnes icke inom gränsområdet. Det dagliga samtalspråket är fortfarande på båda sidor till övervägande del finska. I syfte att underlätta den livliga gränstrafiken har för gränsbefolkningen medgivits rätt att överskrida gränsen på, utöver gränsovergångsställen, vissa bestämda gränspasserställen; inom Karesuando och norra delen av Pajala socken (norr Luntankiniva) får gränsbefolkningen fritt passera gränsen.

En sammanfattning av nuvarande förhållanden beträffande gränsbevakningen vid svensk-finländska gränsen ger vid handen, att arbetsuppgifterna utföras av två skilda kårer med helt skilda ledningar. Samordningen av verksamheten sker genom polischefernas försorg. Även om samarbetet uppenbarligen varit gott, måste den nuvarande dualismen medföra svårigheter att rätt disponera insatt personal. En bättre samordning skulle otvivelaktigt giva större möjligheter att rationellt utnyttja personalen. Givetvis tages all personal f. n. tidsmässigt i anspråk fullt ut, men det synes icke omotiverat antaga, att tullpersonalen i allmänhet skulle kunna hinna med ytterligare arbetsuppgifter. Det bör likväl framhållas, att tullpersonalen enligt vad revisorerna inhämtat beredvilligt ställts till förfogande för förstärkning av polispersonalen i samband med större polispådrag, såsom mera omfattande spaningar, polisspårar, trafik-, jakt- och fiskekontroller. Med hänsyn till bl. a. nuvarande organisation har tullpersonalen dock kunnat tagas i anspråk för sådana uppgifter endast mera sällan.

Revisorerna, som under en resa studerat gränsbevakningen mot Finland, anse på grund av vad sålunda anförts anledning föreligga att närmare överväga den nuvarande organisationen av tull- och polisväsendet inom det ifrågavarande gränsområdet. Därvid synes främst böra prövas att till polisväsendet helt eller delvis överföra den för rörlig bevakning avsedda tullpersonalen. Vilka konsekvenser en sådan organisationsförändring skulle få i olika avseenden kan givetvis icke i detalj angivas utan närmare undersökningar, men det synes uppenbart att personalen — mot vars sätt att fullgöra nu anförtrödda uppgifter enligt revisorernas bedömande icke finnes något att invända — skulle kunna utnyttjas på ett mera ändamålsenligt sätt än vad nu är fallet. Den föreslagna omorganisationen skulle bl. a. medverka till att lösa den aktuella frågan om förstärkning av polisorganisationen i gränsområdet, samtidigt som en minskning av den sammanlagda personalstyrkan icke skulle vara utesluten. Ur beredskapssynpunkt synes en bättre förankring av gränsbevakningen i polisväsendet medgiva uppenbara fördelar med hänsyn till bl. a. de större möjligheter en enhetlig polisorganisation i detta hänseende skulle erbjuda. Det må tilläggas, att en sådan organisation som här ifrågasatts icke var, såvitt revisorerna ha sig bekant, under övervägande vid den nyligen företagna omorganisationen av polisväsendet i vissa delar av Norrbotten.

Givetvis får icke i samband med en organisationsförändring tullverkets intressen åsidosättas. Men det bör beaktas att vid förändringar av det slag varom här är fråga statsnyttan måste gå före de enskilda ämbetsverkens mera begränsade intressen. En sådan organisationsform som här avses synes emellertid icke behöva medföra någon egentlig försämring för tullverkets del, när det gäller att ombesörja åt detta verk anförtrödda göromål. Här bör f. ö. uppmärksammas tillvägagångssättet, då den tidigare militärt anknutna fästningspolisen i Boden överfördes till den civila statliga polis-kåren. I syfte att tillgodose de militära synpunkterna har föreskrivits, att militärbefälhavaren till landsfogden skall meddela sina önskemål beträffande poliskårens användning. Dessa skola tillgodoses, i den mån icke

trängande polisuppgifter av annat slag därigenom skulle eftersättas. En liknande direktivrätt skulle kunna stadgas beträffande generaltullstyrelsen eller möjligen någon denna underordnad instans. I syfte att tillgodose tullverket skulle polispersonalen inom gränsområdet kunna åläggas vissa tullnära uppgifter på samma sätt som tullpersonalen tidigare under sin tjänstgöring svarat för vissa polisuppgifter.

En omorganisation av antytt slag måste givetvis medföra vissa omskolnings- och utbildningsproblem. Dessa torde dock icke böra överskattas. Uppmärksammas bör f. ö. att övertalig personal hos tullverket vid svensk-norska gränsen i viss utsträckning avses bli utbildade till poliser.

Revisorerna få sålunda föreslå, att här aktualiserade organisationsfrågor på lämpligt sätt snarast upptagas till närmare prövning.

Över revisorernas berörda uttalande har *yttranden* avgivits av *överbefälhavaren, statspolisintendenten, polisväsendets organisationsnämnd, statens utlänningskommission, statskontoret, generaltullstyrelsen och länsstyrelsen i Norrbottens län* (med bifogande av yttranden från vederbörande polis- chefer). Beträffande innehållet i dessa yttranden hänvisar utskottet till del II, s. 408—430, i den tryckta berättelsen.

Utskottet. Vad först angår det av riksdagens år 1958 församlade revisorer gjorda uttalandet angående gränsbevakningen mot Finland får utskottet anföra följande.

Revisorerna har beträffande gränsbevakningen vid svensk-finländska gränsen framhållit, att arbetsuppgifterna utföres av två skilda kårer — tullpersonal och polispersonal — och ansett anledning föreligga att den nuvarande organisationen av tull- och polisväsendet inom det ifrågavarande gränsområdet närmare överväges. Därvid borde främst prövas att till polisväsendet helt eller delvis överföra »den för rörlig bevakning avsedda» tullpersonalen. Enligt revisorerna skulle en omorganisation bl. a. medverka till att lösa frågan om förstärkning av polisorganisationen i gränsområdet, samtidigt som en minskning av den sammanlagda personalstyrkan inte skulle vara utesluten. En omorganisation av antytt slag förutsättes medföra vissa omskolnings- och utbildningsproblem. Revisorernas uttalande utmynnar i ett förslag att i berättelsen aktualiserade organisationsfrågor på lämpligt sätt snarast upptages till närmare prövning.

De i ärendet avgivna remissyttrandena ger vid handen att delade meningar råder i fråga om lämpligheten av att förverkliga revisorernas förslag. Medan vissa remissinstanser, vilka i första rummet torde ha betraktat frågan ur synpunkten av en förstärkning av polisorganisationen, anser att spörsmålet bör upptas till prövning, har andra instanser givit uttryck åt en avvaktande hållning och ansett att med en utredning f. n. bör anstå. I sistnämnda hänseende har särskilt erinrats om 1956 års riksdags beslut angående organisationen av polisväsendet i vissa delar av Norrbottens län, vilken trätt i kraft den 1 juli 1957 (jfr prop. 1956: 114). Polisväsendets organisationsnämnd — som förklarar sig intet ha sig bekant om att en

förstärkning av polisorganisationen i gränsområdet mot Finland skulle vara aktuell — har bl. a. anfört att det från såväl principiella som ekonomiska och organisatoriska synpunkter måste vara mindre välbetänkt att överföra tullpersonalen nu åvilande skyldigheter med avseende å bevakningen av gränsövergångsställena på polispersonal.

Av vad i ärendet upplysts framgår, att ett flertal utredningar under senare år haft att befatta sig med frågor rörande Haparanda gränsdistrikt, att de senaste utredningarna bl. a. ägnat uppmärksamhet åt spørsmålet om den mest ändamålsenliga arbetsfördelningen mellan polispersonalen och tullverkets gränsbevakningspersonal ävensom åt möjligheterna till samordning av polis- och tullarbetet inom området, att härvid icke framförts erinran mot tullorganisationen inom Haparanda gränsdistrikt eller ifrågasatts att den till någon del borde övergå till polisväsendet, att vid 1956 års riksdags beslut om polisväsendets organisation i gränstrakterna mot Finland förutsatts att samarbetet mellan gränsbevakningen och polisen skulle utvecklas och formellt regleras genom en för varje polischefsdistrikt uppgjord tjänstgöringsplan samt att några sådana planer ännu icke upprättats.

För egen del vill utskottet ansluta sig till uppfattningen att det är angeläget att alla möjligheter till en så effektivt fungerande gränsövervakning som möjligt inom berörda område tillvaratages. Det redan förefintliga samarbetet mellan polis- och tullpersonal — vilket genomgående vitsordats vara gott — torde kunna ytterligare förbättras och utvecklas. Detta har också förutsatts vid 1956 års riksdags berörda beslut om polisväsendets organisation i gränstrakterna mot Finland. Såsom av både statsrevisorernas berättelse och remissyttrandena framgår har emellertid ett betydelsefullt led i nämnda beslut — nämligen upprättandet av särskilda tjänstgöringsplaner för samverkan mellan polis- och tullpersonal — ännu inte genomförts. Utskottet, som inte kunnat undgå att finna detta förhållande anmärkningsvärt, förutsätter att de intentioner av ifrågavarande slag, som kommit till uttryck i 1956 års riksdags beslut, utan ytterligare dröjsmål förverkligas. Härigenom torde bl. a. garanti kunna skapas för att genom passunionens införande eventuellt disponibel arbetskraft inom tullorganisationen kan tillvaratas på mest ändamålsenliga sätt.

Mot bakgrunden av det anförda synes det utskottet i nuvarande läge mest konsekvent att avvakta erfarenheterna av 1956 års organisationsbeslut, sedan detta snarast möjligt i sin helhet genomförts, innan man eventuellt överväger åtgärder av mera genomgripande natur. Skulle tillfredsställande resultat ej nås på denna väg förutsätter utskottet att frågan underkastas förnyat övervägande framdeles. Utskottet föreslår att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ger till känna vad utskottet här anfört.

Vad därefter angår Kungl. Maj:ts förslag angående anslag å kapitalbudgeten för nästa budgetår till vissa byggnadsarbeten vid tullverkets kust- och gränsbevakning m. m. får utskottet tillstyrka detsamma.

Under återopande av det anförda hemställer utskottet,
att riksdagen må

a) till *Vissa byggnadsarbeten vid tullverkets kust- och gränsbevakning m. m.* för budgetåret 1959/60 anvisa ett investeringsanslag av 400 000 kronor;

b) i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anförut angående gränsbevakningen mot Finland.

Fonden för statens aktier

2:o) **Inlösen av aktier i Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag.** I propositionen nr 1 (bilaga 28, punkt 2) har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, till Inlösen av aktier i Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag för budgetåret 1959/60 beräkna ett investeringsanslag av 161 751 600 kronor.

Sedermera har Kungl. Maj:t i *propositionen nr 55*, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 30 januari 1959, föreslagit riksdagen att till Inlösen av aktier i Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag å kapitalbudgeten, fonden för statens aktier, för budgetåret 1959/60 anvisa ett investeringsanslag av 150 069 600 kronor.

Beträffande motiveringen till ifrågakvarande förslag får utskottet hänvisa till statsrådsprotokollet.

Utskottet får med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts förslag hemställa,

att riksdagen må till *Inlösen av aktier i Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag* för budgetåret 1959/60 anvisa ett investeringsanslag av 150 069 600 kronor.

Stockholm den 17 mars 1959

På statsutskottets vägnar:

MARTIN SKOGLUND

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet ha närvarit

från första kammaren: herrar Näsström, Gillström, Boman, Einar Persson, Ivar Johansson, Birger Andersson, Thun, Bergman, Holmqvist, Axel Johannes Andersson, Rikard Svensson, fru Wallentheim, herrar Aastrup, Birke och Thorsten Larsson; samt

från andra kammaren: herrar Skoglund i Doverstorp, Åkerström, Pettersson i Degerfors, Malmborg, Thapper, Rubbestad, Jansson i Kalix, Staxäng, Ståhl, Gustafsson i Stockholm, Svensson i Stenkyrka, Karlsson i Olofström, Nilsson i Göingegården, Gustafsson i Skellefteå och Lassinantti.